

УДК 330.59:316.4.063.2](477)"199"

Ніколаєць К.М.,

докт. істор. наук, професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київського національного торговельно-економічного університету

Регіональна диференціація рівня життя населення України у 90-х роках ХХ ст.

У статті проаналізовано причини і характер регіональної диференціації рівня життя населення України впродовж 90-х років ХХ ст. Причини регіональної диференціації рівня життя населення України виокремлені із врахуванням особливостей економічної діяльності мешканців окремих місцевостей. Автор визначив регіони із полярними оцінками рівня життя їхніми жителями, а також проаналізував вплив кризових явищ у розвитку економіки України на формування оцінок власного рівня життя населенням України. У статті також міститься аналіз зв'язку між рівнем безробіття у різних регіонах України і життєвим рівнем їх населення. На основі аналізу статистичних даних і результатів соціологічних опитувань визначено зв'язок між обсягами інвестицій у економічних розвиток окремих місцевостей України і самооцінкою рівня життя населення цих територій.

Ключові слова: рівень життя, економічні реформи, держава, демографічна ситуація, економічна криза, регіоналізація, безробіття.

Аналіз характеристик, що визначають рівень і якість життя населення здійснюється як за об'єктивними (С.Айвазян, Р.Арон, У.Ростоу, Дж.Уеджер та інші), так і за суб'єктивними (С.Маккол, Д.Рурк, К.Терюн) даними. Об'єктивні оцінки базуються на аналізі статистичного матеріалу. Суб'єктивні оцінки беруть за основу соціальне самопочуття населення, його емоційно-оціночну реакцію на соціальні зміни і соціальний статус в суспільстві, позицію окремої людини, її задоволеність чи незадоволеність життям. Також у зарубіжній науці сформовано теорію добробуту, представники якої під добробутом розуміють певний стан задоволення потреб індивідів, суспільства, певний досягнутий рівень корисності, сформований, перш за все, кількістю доступних благ. Останнє ставиться у залежність від створеного багатства, обумовлених ним доходів та їх розподілу. Вживаючи категорії «рівень життя», «якість життя», сучасні зарубіжні дослідники конкретизують перелік благ, умов, наявність яких обумовлює той чи інший рівень задоволення потреб. На думку більшості вітчизняних науковців категорія «рівень життя» виражає ступінь задоволення потреб. У наукових поглядах стосовно сутності категорій добробуту, якості життя та їх співвідношення з категорією «рівень життя» єдності відсутня: 1) деякі науковці представляють рівень та якість життя як складові добробуту, який розуміють як найбільш загальну категорію; 2) з точки зору інших якість життя виступає як вимірник рівня добробуту й ставиться у залежність від значної кількості умов, у т. ч. і рівня життя; 3) «добробут», «якість життя» відносять до проявів рівня життя, так само, як «бідність», «злидні» тощо.

Серед вітчизняних дослідників, які аналізували окремі аспекти, пов'язані із визначенням рівня життя населення України у 90-х роках ХХ ст., можна виділити праці О. Беленок, Е.Лібанової, А.Круковського, І.Прибиткової, О.Михайленко, О.Новікової, Я.Жаліло, О.Белінської, де автори в основному висвітлювали та аналізували об'єктивні показники життєвого рівня лише побіжно говорячи про його диференціацію по регіонах держави. Окремі аспекти регіональної політики України, визначення проблем та стратегічних пріоритетів розвитку регіонів розглядалися в працях З.Варналія, М.Данилишина, М.Долішнього, С.Злупка, А.Максюти, Я.Олійника, А.Павлюк, С.Романюка, В.Симоненка, Д.Стеченка, В.Чужикова, М.Чумаченка. Метою даної публікації є аналіз об'єктивних та суб'єктивних

показників рівня життя населення України різних регіонів із визначенням причин та наслідків поширення цього явища.

Рух України шляхом ринкових економічних перетворень та реалізації євроінтеграційних прагнень в усіх сферах суспільного розвитку актуалізував питання державної регіональної політики та підвищив вимоги до її ефективності. Впродовж понад семи десятиріч перебування України у складі СРСР в ній панував відомчо-галузевий підхід у державному управлінні, який нехтував суттєвою диференціацією природних, економічних і соціальних процесів у регіонах. Протягом 90-х років ХХ ст. протиріччя і проблеми у регіональному розвитку України не тільки не зменшилися, а й суттєво зросли. За умов глибокої соціально-економічної кризи зусилля держави були спрямовані на забезпечення стабілізації макро-економічної ситуації, що доволі часто суперечило інтересам збалансованого регіонального розвитку, спричиняло поглиблення регіональних диспропорцій [4, с.9]. Причому недооцінка регіонального чинника залишалася однією із найвагоміших причин неуспіху, а то й повного провалу економічних реформ [3, с.9].

Суттєвою залишалася регіональна диференціація за основними параметрами соціального розвитку. Співвідношення між трьома максимальними і трьома мінімальними показниками рівнів заробітної плати у регіонах становило 1,5–2,7 рази. Значення рівня офіційно зареєстрованого безробіття на початку ХХІ ст. варіювалося від 0,5 % у м.Київ, 0,8 % у м.Севастополь і 2,3 % в Одеській області до 7,3 % у Рівненській, 7,5 % у Тернопільській і 7,6 % у Чернівецькій областях, тобто різниця становила 3,2–15,2 рази. Слід зауважити, що такі співвідношення розраховані за офіційними статистичними даними, що відображали результати діяльності легального сектору економіки. З урахуванням обсягу «тіньової» економіки, який, за експертними оцінками, порівняний із обсягами легального сектору і був більшим у регіонах із вищою економічною активністю, диспропорції між регіонами виявилися б ще більшими [7, с.161].

Найвищий рівень доходів населення впродовж 1997–1999 рр. було зафіксовано у Автономній Республіці Крим (2108 і 2138 млн. грн.), Вінницькій (1286 і 1460 млн. грн.), Дніпропетровській (5132 і 6437 млн. грн.), Донецькій (5728 і 7846 млн. грн.), Житомирській (1226 і 1234 млн. грн.), Запорізькій (2236 і 2638 млн. грн.), Київській (1891 і 2033 млн. грн.), Луганській (2447 і 2894 млн. грн.), Львівській (2225 і 2725 млн. грн.), Одеській (2181 і 2724 млн. грн.), Полтавській (1708 і 1944 млн. грн.), Сумській (1091 і 1210 млн. грн.), Харківській (3096 і 3972 млн. грн.), Хмельницькій (1032 і 1111 млн. грн.), Черкаській (1233 і 1376 млн. грн.), Чернігівській (1095 і 1251 млн. грн.) областях та у м. Київ (6585 і 9884 млн. грн.). Співставлення даних дозволяє стверджувати, що найбільшим було зростання доходів населення в Автономній Республіці Крим та у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Луганській, Львівській, Одеській, Полтавській, Харківській областях та у м. Київ [6, с.410].

Найвищий рівень грошових витрат та заощаджень населення в період 1997–1999 рр. було зафіксовано у Автономній Республіці Крим (2102 і 2323 млн. грн.), Вінницькій (1122 і 1263 млн. грн.), Дніпропетровській (4776 і 5408 млн. грн.), Донецькій (4375 і 5440 млн. грн.), Запорізькій (1958 і 2407 млн. грн.), Київській (1716 і 1799 млн. грн.), Луганській (1806 і 1808 млн. грн.), Львівській (2180 і 2888 млн. грн.), Одеській 2566 і 3654 млн. грн.), Полтавській (1536 і 1881 млн. грн.), Харківській (3486 і 43 27 млн. грн.), Черкаській (1138 і 1252 млн. грн.) та м. Київ (8103 і 12399). Звертає на себе увагу той факт, що в 1999 р. у деяких областях витрати та заощадження населення перевищували прибутки: у Львівській області приблизно на 6 %, Одеській – приблизно на 25 %, Харківській – майже на 9 % та у м. Київ – майже на 20 % [6, с.411].

Найбільший рівень середньомісячної заробітної плати зафіксований у 1999 рр. у Дніпропетровській (209 грн.), Донецькій (220 грн.), Запорізькій (215 грн.) областях та у м. Київ (303 грн.), при тому, що у Київській області цей показник складав у середньому 191 грн. А найменший – у Волинській (118 грн.) та Тернопільській (112 грн.) областях [6, с.416].

Відносно високими темпами впродовж 1997–1998 рр. збільшувалися обсяги житлового фонду у Донецькій (з 98025 тис. м² до 98407 тис. м²), Житомирській (з 31106 тис.

м² до 31310 тис. м²), Івано-Франківській (з 28016 тис. м² до 28307 тис. м²), Київській (з 45437 тис. м² до 45707 тис. м²), Луганській (з 54791 тис. м² до 55180 тис. м²), Львівській (з 49758 тис. м² до 50047 тис. м²), Миколаївській (з 25086 тис. м² до 26037 тис. м²), Рівненській (з 22198 тис. м² до 22639 тис. м²), Харківській (з 58872 тис. м² до 59031 тис. м²), Херсонській (з 23999 тис. м² до 24236 тис. м²) областях та у м.Київ (з 48193 тис. м² до 48260 тис. м²). Повільніше зростала кількість житлових помешкань у Вінницькій (з 42755 тис. м² до 853 тис. м²), Волинській (з 19877 тис. м² до 19985 тис. м²), Закарпатській (з 24545 тис. м² до 24656 тис. м²), Кіровоградській (з 24826 тис. м² до 24939 тис. м²), Полтавській (з 35947 тис. м² до 35987 тис. м²), Сумській (з 26935 тис. м² до 26976 тис. м²), Тернопільській (з 23166 тис. м² до 23231 тис. м²), Хмельницькій (з 31365 тис. м² до 31550 тис. м²), Черкаській (з 33221 тис. м² до 33412 тис. м²), Чернівецькій (з 18441 тис. м² до 18693 тис. м²), Чернігівській (з 27514 тис. м² до 27546 тис. м²), а у Дніпропетровській (з 77382 тис. м² до 76973 тис. м²) та Одеській (з 47870 тис. м² до 47714 тис. м²) областях було зафіксоване скорочення житлового фонду[6,с.456].

Водночас найвищою забезпеченість населення житлом була зафіксована у містах Дніпропетровської (20,0 м²), Донецької (19,6 м²), Житомирської (19,1 м²), Київської (22,0 м²), Кіровоградської (19,3 м²), Луганської (20,6 м²), Миколаївської (19,1 м²), Полтавської (19,4 м²), Харківської (19,4 м²), Херсонської (19,4 м²) та Черкаської (19,7 м²) та сільських населених пунктах Вінницької (29,0 м²), Житомирської (25,2 м²), Київської (28,5 м²), Хмельницької (26,0 м²), Черкаської (26,7 м²) та Чернігівської (25,7 м²) областей. Загальні показники забезпеченості населення житлом були у Вінницькій (23,5 м²), а найгірші – у Львівській області (18,5 м²) та у м. Севастополь (17,5 м²)[6,с.458-459]. Але не варто забувати, що на забезпечення населення України житлом впливали не тільки обсяги розширення житлового фонду, а й скорочення кількості жителів республіки як внаслідок міграцій, так і в результаті переваги смертності над народжуваністю.

Відзначимо, що розширення обсягів житлового фонду на території Донецької, Луганської, Миколаївської та Харківської областей здійснювалося за рахунок залучення додаткових інвестицій за ініціативи державних чиновників, а цей процес на території Івано-Франківської, Львівської та Рівненської областей відбувався в тому числі й за рахунок інвестування у будівництво житла коштів, зароблених місцевими жителями на сезонних роботах поза межами України. Виїзд на роботу за кордон став для частини жителів західноукраїнських областей чи не основною можливістю покращити умови проживання. Тим більше, що зароблені гроші отримувалися в основному у вигляді валюти, що, певною мірою, страхувало інвестиції у будівництво житла від падіння курсу гривні у 1998 р. Однак здорожчання імпортованих будівельних матеріалів у зв'язку із нестабільністю української грошової одиниці все одно негативно впливало на забезпечення високих темпів спорудження житла.

Найкращою залишалася забезпеченість населення житлом у Вінницькій (22,5 м²), Дніпропетровській (20,0 м²), Житомирській (20,7 м²), Київській (22,9 м²), Кіровоградській (20,2 м²) областях. Найгірша ситуація спостерігалася у Львівській (17,2 м²) та Миколаївській (17,5 м²) областях[5,с.320].

Скорочення кількості зайнятих спостерігалася по всіх областях України. Водночас у м. Київ і Севастополь кількість зайнятих впродовж 1990–1999 рр. збільшилася відповідно з 1302,4 тис. осіб до 1312,1 тис. осіб і 165,2 тис. осіб і 169 тис. осіб. У Автономній Республіці Крим кількість зайнятих скоротилася з 870 тис. осіб до 805 тис. осіб, у Вінницькій області – з 901,9 тис. до 824 тис. осіб, у Волинській – з 456,8 тис. до 435 тис. осіб, у Дніпропетровській – з 1821,1 тис. до 1659,4 тис. осіб, у Донецькій – з 2480,7 тис. до 2197 тис. осіб, у Житомирській – з 621,5 тис. до 566,8 тис. осіб, у Закарпатській – з 584,1 тис. до 5527 тис. осіб, у Запорізькій – з 958,2 тис. до 864,7 тис. осіб, у Івано-Франківській – з 622,1 тис. до 559,7 тис. осіб, у Київській – з 839 тис. до 783,8 тис. осіб, у Кіровоградській – з 544,9 тис. до 480,7 тис. осіб, у Луганській – з 1259,5 тис. до 1050,9 тис. осіб, у Львівській – з 1273,1 тис. до 1152,0 тис. осіб, у Миколаївській – з 637,4 тис. до 604,5 тис. осіб, у Одеській – з 1127,3 тис. до 1111,6 тис. осіб, у Полтавській – з 838,4 тис. до 765,1 тис. осіб, у Рівненській – з 569,3 тис. до

765 тис. осіб, у Рівненській – з 569,3 тис. до 545,1 тис. осіб, у Сумській – з 693,3 тис. до 627 тис. осіб, у Тернопільській – з 516,2 тис. до 495,3 тис. осіб, у Харківській – з 1467 тис. до 1381 тис. осіб, у Херсонській – з 581,5 тис. до 539 тис. осіб, у Хмельницькій – з 786,6 тис. до 721,9 тис. осіб, у Черкаській – з 688,3 тис. до 619,0 тис. осіб, у Чернівецькій – з 443,6 тис. до 405,1 тис. осіб, у Чернігівській – з 674,9 тис. до 593,7 тис. Осіб[6,с.366]. Найменше скоротилася кількість зайнятих у Миколаївській, Одеській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Чернівецькій областях. Як бачимо, кількість зайнятих в основному найбільше скоротилася у областях, орієнтованих у більшості випадків на виготовлення промислової продукції. У сільському господарстві кількість зайнятих скорочувалася порівняно невисокими темпами у порівнянні із промисловістю.

Скорочення кількості зайнятих у виробництві відбувалося поруч із поступовим зростанням кількості безробітних. В основному їх число збільшувалося у зв'язку із закриттям чи реорганізацією підприємств, установ чи організації. На 1999 р. вивільнені у зв'язку з реорганізацією підприємств, ліквідації, конверсією виробництва, скороченням штатів чоловіки складали близько 35 %, а жінки понад 45 %, невлаштовані після закінчення середньої школи, вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації чоловіки складали близько 15 %, а жінки – близько 23 %, водночас звільнених за власним бажанням чоловіків було зафіксовано майже 30 %, а жінок близько 23 %[6,с.375].

У 1999 р. загальний рівень безробіття по Україні складав 12 %. Найбільший рівень безробіття спостерігався у Автономній Республіці Крим (13,8 %), Закарпатській (12,4 %), Запорізькій (12,7 %), Київській (12,5 %), Миколаївській (13,1 %), Одеській (12,5 %), Полтавській (12,4 %), Рівненській (12,3 %), Сумській (16 %), Тернопільській (13,7 %), Харківській (12,6 %), Херсонській (13,4 %), Хмельницькій (12,5 %), Черкаській (12 %), Чернівецькій (19,3 %)[6,с.371]. Загалом по Україні серед жінок рівень безробіття складав 11,7 %, чоловіків – 12,4 %. У середовищі міського населення цей показник становив 14,3 %, тоді як у сільській місцевості – 6,3 %[6,с.373]. Важливо відзначити, що рівень зареєстрованого безробіття як в цілому по Україні, так і по окремих регіонах був набагато меншим. Так, загалом по Україні рівень зареєстрованого безробіття складав у 1998 р. 2,3 %, а у 1999 р. цей показник збільшився до 3,7 %. У 1999 р. рівень зареєстрованого безробіття у Автономній Республіці Крим складав 3 %, у Вінницькій області – 3,2 %, у Волинській – 6 %, у Дніпропетровській – 3,4 %, Донецькій – 2,9 %, Житомирській – 5,8 %, Закарпатській – 5,1 %, Запорізькій – 2,7 %, Івано-Франківській – 7,2 %, Київській – 5 %, Кіровоградській – 4,9 %, Луганській – 3,1 %, Львівській – 6,1 %, Миколаївській – 3,6 %, Одеській – 0,9 %, Полтавській – 4,3 %, Рівненській – 5,6 %, Сумській – 5,3 %, Тернопільській – 3,5 %, Харківській – 3,3 %, Херсонській – 2,3 %, Хмельницькій – 3,1 %, Черкаській – 3,6 %, Чернівецькій – 3,7 %, Чернігівській – 6,5 %, у м. Київ – 0,7 %[6,с.385]. Не дивлячись на збільшення рівня зареєстрованого безробіття по всіх областях України у 1999 р. порівняно із 1998 р. такий стан речей дозволяв у рамках монетарної політики додатково скорочувати соціальні витрати на допомогу безробітним.

Водночас в Україні досить поширеним залишалось явище, коли особи, які були офіційно зареєстровані безробітними і отримували відповідну допомогу, працювали за наймом чи в особистих або сімейних господарствах, займалися торговельною діяльністю, приховуючи від контролюючих органів свої прибутки. Такий стан речей спостерігався фактично по всіх областях України. Поруч із цим певна частина працівників, іноді не звільняючись із основного місця роботи, виконувала замовлення у інших підприємств, нерідко за кордоном. Особливо таке явище було поширеним у сфері будівництва. Значна частина працездатних із західноукраїнських областей в силу нестачі високооплачуваної роботи в Україні змушена була виїжджати у пошуках роботи за кордон, висилаючи частину зароблених коштів на батьківщину. Варто підкреслити, що абсолютна більшість українських «заробітчанин», не розраховуючи на державну соціальну допомогу, не сплачувала податків із сум, зароблених поза основним місцем роботи, якщо реально зароблені гроші не проходили через бухгалтерську звітність.

Особливо небезпечним залишалося поширення так званого родинного безробіття, яке спостерігалось в малих та монофункціональних містах. Наявність в родині хоча б одного безробітного підвищувала ризик бідності на 50 %, двох – у 2,3 рази, а трьох і більше (особливо характерне для так званих депресивних регіонів) – у 2,6 рази. Незважаючи на економічне зростання на початку XXI ст. внаслідок довготривалого утримання на виробництві надлишкової робочої сили ринок праці не відреагував адекватним зростанням обсягів зайнятості та зниженням масштабів безробіття. Підприємства, збільшуючи обсяги виробництва, поступово зменшували кількість працюючих в умовах вимушеної неповної зайнятості, переважно за рахунок надання можливості працювати у повномасштабному робочому режимі. У таких умовах зростала частка так званих зневірених, які втратили надію на працевлаштування, але потребували роботи. Причому проблеми політики ринку праці пов'язувалися передусім із недостатніми обсягами створення нових робочих місць. Неєфективність успадкованої Україною економіки, низька продуктивність праці й неконкурентоспроможність переважної частини виробництва призводили до того, що зростання обсягів виробництва відбувалося без збільшення попиту на робочу силу [7, с.185].

Тому протягом 90-х років XX ст. в Україні спостерігалось посилення диференціації у оцінках населенням свого рівня життя залежно від місця проживання. На початку XXI ст. до найбільш бідної групи за сукупним доходом на одного члена сім'ї віднесли себе 18,6 % киян, 41,5 % мешканців великих міст, 55,5 % малих міст і 68,3 % селян, до групи із середнім рівнем доходів – 38,3 %, 44 %, 30,9 і 26 % відповідно, до групи із рівнем доходів вище середнього – 43 % киян, 14,5 % і 13,6 % мешканців великих і малих міст відповідно і 5,7 % мешканців села. Нерозвинутість ринків капіталу, недостатність економічних стимулів та близькість до контролюючих структур місцевої влади обмежували бізнес-активність у малих містах. Проживання у малих містах і особливо у сільській місцевості було одним із найбільших та сталих факторів ризику потрапляння до групи бідних. Причинами відносно низьких доходів на селі і відповідно високого рівня бідності сільського населення було хронічне безробіття, складна демографічна ситуація, низька оплата праці [1, с.212-213].

У Посланні Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки» зазначалося, що «інтегрування України в європейські структури потребувало вироблення та реалізації такої моделі взаємовідносин з регіонами й управління ними, яка б відповідала принципам регіональної політики Європейського Союзу, сприяла становленню нових форм співпраці у форматі «центр–регіони».

До 2001 р. законодавчі акти щодо комплексного регулювання регіонального розвитку були взагалі відсутні. Економічний потенціал України залишався розміщеним територіально нерівномірно. У 2001 р. у Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Запорізькій, Харківській областях та у м.Київ зосереджувалося 48,4 % основних виробничих засобів країни, 52,5 % виробництва валової доданої вартості, 62,5 % виробництва промислової продукції, 48,5 % обсягу інвестицій у основний капітал. Впродовж 90-х років XX ст. продовжувала зростати міжрегіональна диференціація за показником обсягу виробництва валової доданої вартості на одну особу, який вважається індикатором рівня економічного розвитку. Якщо у 1996 р. максимальний показник виробництва валової доданої вартості на одну особу перевищував мінімальний у 2,7 рази, то в 2001 р. таке співвідношення сягнуло 5,9 рази. Крім Києва, лише п'ять регіонів перевищували середньоукраїнський рівень виробництва валової доданої вартості на одну особу – Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Одеська та Полтавська області. За обсягом виробництва промислової продукції на одну особу співвідношення між максимальним і мінімальним показниками у регіонах у 2002 р. становило 5,4 рази. Економіку значної частини регіонів визначили одна-дві галузі, які були сировинними або виробляли проміжну чи низько технологічну продукцію. Регіони суттєво відрізнялися можливостями щодо залучення інвестицій. За обсягом інвестицій в основний капітал на одну особу в 2002 р. різниця між трьома максимальними (у м.Київ, Полтавській, Одеській областях) і трьома мінімальними (у Чернівецькій, Херсонській, Тернопільській областях) значеннями

становила 3,0–8,2 рази. Понад третина (34,6%) прямих інвестицій у 2002 р. була зосереджена у м.Київ. Істотні регіональні відмінності були характерними для показників загальної суми надходжень до місцевих бюджетів на одну особу: у 2002 р. цей показник варіював від 1626 грн. у Києві, 509,9 грн. у Севастополі та 473,4 грн. у Автономній республіці Крим до 216 грн. у Чернівецькій, 213,6 грн. у Житомирській і 182,7 грн. у Тернопільській областях. Перевищення загальнодержавного рівня за надходженнями місцевих бюджетів на одну особу спостерігалось лише у семи регіонах. Така тенденція спричиняла різну спроможність територіальних громад та їхніх представницьких органів забезпечувати місцевий і регіональний розвиток[7,с.158-160].

Результати соціологічних спостережень свідчили, що третина населення України хворіє на хронічні хвороби, внаслідок яких суспільство зазнає значних втрат трудового потенціалу. Причому у 2002 р. рівень загальної захворюваності населення порівняно із 1990 р. підвищився на 7,8%. За рівнем захворюваності області України чітко розподілялися на чотири групи: м.Київ, Вінницька, Черкаська, Волинська, Чернігівська області, м.Севастополь – з високими показниками захворюваності населення (середній рівень загальної захворюваності 1,9 випадків на людину); Дніпропетровська, Київська, Івано-Франківська області – з середніми показниками загальної захворюваності населення (1,7); Чернівецька, Донецька, Одеська, Тернопільська, Закарпатська, Львівська, Полтавська, Житомирська, Сумська, Хмельницька, Кіровоградська, Херсонська, Рівненська, Луганська області – з низькими показниками (1,5); Запорізька, Миколаївська, Харківська області, АР Крим – з найнижчими показниками[2].

Загалом можна відзначити, що на етапі макроекономічної стабілізації регіональні диспропорції перетворилися на гальмівний чинник забезпечення високих темпів економічного зростання на всій території України. В цілому рівень доходів жителів міст України залишався більшим, аніж у сільських жителів. Регіональна диференціація рівня життя населення України спричиняла не лише відповідну спрямованість міграційних процесів, що призводило до зростання навантаження на соціальну інфраструктуру міст (і передусім м.Київ), а й певні проблеми у справі планування регіональної політики, зумовлені диференціацією кваліфікаційної підготовки та мотивації до праці жителів певних регіонів та місцевостей. Фактично місце проживання (тип поселення, а також регіон проживання) багато в чому задавав рамки життєвого самовизначення – як можливості, так і обмежувачі. Чим крупніший тип поселення, тим вище оцінювали респонденти, які мешкали у ньому, своє матеріальне становище. Це пояснювалося тим, що саме у великих населених пунктах, особливо у столиці, відбувалося накопичення фінансових ресурсів, торговельного і людського капіталу. Тому у великих містах існували найбільші можливості самореалізації індивідів, що за інших обставин давали змогу досягати високих статусних позицій.

Література:

1. Беленок О. Рівень життя в оцінках населення України (поселенські виміри) / О. Беленок // Українське суспільство 1992–2012: стан та динаміка змін: соціологічний моніторинг. – К., 2012. – С. 210-219.
2. Інформаційне забезпечення державного та регіонального соціального управління: Монографія / НАН України. Ін-т економіки пром.-сті. Держкомстат України. – К: Донецьк, 2004. – 656 с.
3. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці: монографія. – К.: Наук. Думка, 1993. – 219 с.
4. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія / За ред. З. С. Варналя. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.
5. Статистичний щорічник України за 1995 рік. – К.: Техніка, 1996 – 519 с..
6. Статистичний щорічник України за 1999 рік. – К.: Техніка, 2000 572 с.
7. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. – К.: НІСД, 2003. – 328 с.

Николаец К.Н., д.и.н., проф. кафедры экономической теории и конкурентной политики Киевского национального торгово-экономического университета.

Регіональна диференціація рівня життя населення України в 90-х роках ХХ в. В статті проаналізовані причини і характер регіональної диференціації рівня життя населення України на протязі 90-х років ХХ в. Причини регіональної диференціації рівня життя населення України охарактеризовані з урахуванням особливостей економічної